

Het imago van de bibliothecaris: Hollywood versus Vlaanderen

Sinds kort hebben bibliothecarissen een film over hun imago. Ann Seidl, bibliothecaris in Denver, spendeerde elf jaar aan het maken van haar documentaire, *The Hollywood Librarian: a look at librarians through film*. Die was in mei-juni in Europa te zien, van Groningen tot Genève. De voorstelling in Gent lokte een publiek van 100 bibliothecarissen en bibliotheekstudenten. Achteraf bleek het imago van de bibliothecaris, in het bijzonder dat van *The Hollywood Librarian*, erg uiteenlopende reacties op te wekken.

In dit thema is eerst Ann Seidl aan het woord over haar opzet en haar drijfveren. Bij Jan van Herreweghe, bibliothecaris in Harelbeke, lokte de film niet alleen instemming op, het zette hem ook aan tot een contemplatie over de toestand van het openbare bibliotheekwezen in Vlaanderen. De redactie publiceert een extract uit zijn 'brief aan André'*. En er is meer: drie bibliothecarissen van de UGent geven hun kritische indrukken over de film. Verdeelde meningen, zoveel is duidelijk.

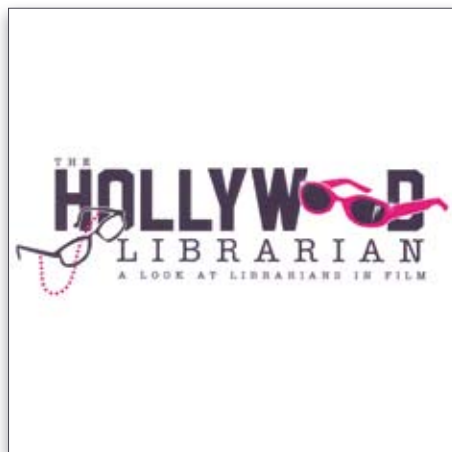
Wat denkt u er eigenlijk van? Kans gemist in Gent en toch geïnteresseerd? U kunt de film alsnog op dvd bekijken en mee de discussie stofferen. Meer informatie verder in dit nummer.

* Het betreft de achtste brief aan een boekenvriend, dat kadert in een groots opgezet plan om de wereld van het boek en de bibliotheek te doorgronden. De eerste zes brieven verschijnen op zaterdag 4 oktober 2008 in boekvorm onder de titel *Zot van boeken: over boekengekte als levensdrang*. Het boek kost 20 euro en kan besteld worden bij vzw De Gebeten Hond, Nijverheidsstraat 8, 8530 Harelbeke, tel. 056 70 38 74

Ann Seidl, regisseur van
The Hollywood Librarian
'De paradox van de bibliothecaris'

Met *The Hollywood Librarian* realiseerde Ann Seidl een levensdroom. Ze vatte het idee op in 1995, tijdens haar studies bibliotheekwetenschappen in Denver. In 2006 kwam de film uit. Hij was voor het eerst te zien tijdens de Banned Books Week in de Verenigde Staten, die liep van 29 september tot 6 oktober 2007. In mei-juni 2008 reisde ze zes weken lang door Europa om hem aan haar bibliotheekcollega's voor te stellen en er toelichting bij te geven

The Hollywood Librarian in uw bibliotheek

The Hollywood Librarian is beschikbaar op dvd en werd ondertiteld in het Nederlands. De film kan via VBAD gereserveerd worden tegen volgende vergoeding:

- 125 euro voor vertoningen waarvoor geen entreegeld gevraagd wordt;
- 250 euro voor vertoningen waarvoor wel entreegeld gevraagd wordt.

Met deze bedragen worden in de eerste plaats de auteursrechten vergoed. Voor verdere informatie over de film kunt u op het VBAD-secretariaat terecht.

Het publiek dat op 26 mei naar Filmplateau Gent afzakte, had hooggespannen verwachtingen. De titel klonk dan ook veelbelovend. "Die is wel wat misleidend", gaf Ann Seidl grif toe, "maar hij is heel bewust gekozen. Het was mij erom te doen zoveel mogelijk aandacht te trekken. Hollywood is nu eenmaal een begrip in de filmwereld, vandaar".

Welk beeld had je vroeger zelf van een bibliothecaris?

Ann: Daar heb ik nooit echt bij stilgestaan. De moeder van mijn vriendin was bibliothecaris in een openbare bibliotheek, en voor mij was Sarah's mum alles wat ik onder een bibliothecaris verstond. Pas toen ik bibliotheekwetenschappen ging studeren, is dat beeld veelzijdiger geworden. Tijdens mijn studies Milieuwetenschappen aan de Universiteit van Denver werd een vernieuwde opleiding Bibliotheekwetenschappen opgestart. Mijn professor maakte mij daar attent op. Uiteindelijk heb ik me volledig op bibliotheekwetenschappen gestort en werk ik momenteel als bibliotheekconsulent.

Heb je dan geen werkervaring als bibliothecaris?

Ann: Toch wel. Nog voordat ik afgestudeerd was, werkte ik al als bibliothecaris in de State Library of Colorado. Maar ik ben me geleidelijk meer gaan toeleggen op GIS-toepassingen voor de bibliotheeksector.

Waarom precies heb je deze film gemaakt?

Ann: Uit pure frustratie. Mijn beeld van een bibliothecaris komt helemaal niet overeen met het imago dat leeft bij de bevolking. Hoe beter een bibliothecaris werkt, hoe onzichtbaarder hij wordt en hoe minder waardering hij krijgt. Ik noem dat de paradox van de bibliothecaris. Bij dokters, architecten en journalisten is dat net omgekeerd: hoe beter zij werken, hoe meer waardering zij krijgen.

Hoe begin je aan een film over het imago van de bibliothecaris?

Ann: door aan research te doen in het medium zelf. Ik heb pakweg driehonderd films waarin bibliothecarissen worden opgevoerd, bekeken en herbekeken. Ik heb getracht te analyseren welk beeld er van hen wordt opgehangen, wat het stereotype precies inhield. In 2003 was het scenario eindelijk af.

Was dat de reden waarom het elf jaar duurde voor de film er was?

Ann: Onder andere, maar zoals zo dikwijls was dat ook een verhaal van centen. Een film maken kost geld. Al in 2000 ben ik gaan zoeken naar subsidies; ze kwamen er

pas in februari 2005. Minder dan een maand later waren we volop aan het draaien op locatie. In januari waren de opnames klaar. En was het geld op. Er waren nieuwe subsidies nodig aanvragen voor de postproductie. Die was afgerond exact een jaar geleden, op 23 mei 2007.

Hoe reageert het Amerikaanse publiek op de film?

Ann: Op de première van de film bij de American Library Association reageerden de bibliothecarissen met een gevoel van herkenning: "dat zijn wij!". Maar ze zijn ook kritisch. In Amerika staat het openbare bibliotheekwerk zwaar onder druk. Er worden bibliotheken gesloten; het publiek wil wel dat ze er zijn, maar vindt het toch te veel om er belastinggeld aan te besteden. Tot ze werkelijk dicht gaan, dan schrikken de mensen en willen ze dat ze weer opengaan. De film gaat daar vrij diep op in, en dat wekt heel wat verbazing in Europa. Blijkbaar is die situatie hier ondenkbaar...

Hoe zie jij de toekomst van bibliothecarissen?

Ann: ze zullen steeds onmisbaarder worden. Bibliothecarissen moeten weten wat hun bazen moeten weten. Zij moeten dus blijven leren. Informatie vinden, toegankelijk maken, opslaan... Ik vind dat oneindig boeiend. Ook tegen de ontwikkelingen rond web 2.0 kijk ik vol verwachting aan. Het is een bevestiging van onze afhankelijkheid van elkaar. Het web zie ik letterlijk – vanuit mijn GIS-achtergrond – als een geheel van punten die iedereen met iedereen verbinden.

Jan Van Herreweghe over The Hollywood Librarian "Een hart onder de riem..."

De documentaire van Ann Seidl bevat grappige scènes en te onthouden quotes, maar in hoofdzaak kunnen we spreken van een ernstige aanpak. Het was Seidl in de loop van haar carrière opgevallen dat het beeld van de bibliothecaris in de filmindustrie niet altijd even fraai en ernstig wordt geportretteerd. Films zoals *It's a Wonderful World* (1939) van W.S. Dyke, *The Music Man* (1962) van Morton DaCosta, *The Twilight Zone* (1965) van Rod Serling, *Plaza Suite* (1971) van Arthur Hiller, *Sophie's choice* (1982) van Alan J. Pakula (naar het gelijknamige boek van William Styron), *Philadelphia* (1993) van Jonathan Demme, *Party Girl* (1995) van Daisy von Scherler Mayer en *The Station Agent* (2003) van Thomas McCarthy hangen een vrij stereotiep beeld op van bibliothecarissen. Ze worden vaak als pietluttig en humeurig geportretteerd. In de 19de eeuw was iedere werkende vrouw op zich al verdacht. Melvil Dewey, de grondlegger van het Dewey Decimal Classification, stond er om bekend dat hij vrouwen aannam omdat intelligentie niet vereist was om in een bibliotheek te werken. (...)

In sciencefictionfilms gaan scenarioschrijvers en regisseurs zelfs helemaal uit de bol. Daar wordt de bibliotheek meestal gebruikt als metafoor voor het einde van de beschaving. In *Fahrenheit 451* (1966) van François Truffaut komen we terecht in de 24ste eeuw. Omdat het leven zo snel gaat is er niemand die nog tijd heeft om boeken te lezen. Sterker nog: de boeken worden verbannen en de kritische gedachten worden onderdrukt. De titel verwijst naar de temperatuur (233° Celsius) waarop boeken vlam vatten en verbranden. De film is gebaseerd op het boek van Ray Bradbury. Hij evoceert de sfeer van de jaren 1950 in de Verenigde Staten. Op dat moment wordt de VS geregeerd door president Joseph McCarthy en die houdt er een bewind op na dat gebaseerd is op anticommunistische verdachtmakingen. Vooral creatieve geesten als schrijvers en filmmakers werden daarbij gevisieerd. Het toepassen van censuur en het beknotten van de vrije meningsuiting waren nooit ver weg. Die periode werd later geboekstaafd onder de term McCarthyisme. Interessant detail: Bradbury schreef het boek op een gehuurde typemachine in de kelder van een universiteitsbibliotheek. Hij vond het een heerlijke werkplek om tussen de boeken te schrijven over een wereld zonder boeken.

In *Zardoz* (1974) van John Boorman komt een geweldscène voor waarbij een robuuste man in één ruk een hele rij boeken van een boekenplank gooit en met de kracht van een roekeloze, brute geweldenaar volle boekenkasten omver gooit. Ook in recente films als *Battlefield Earth* (2000) van Roger Christian en *Time Machine* (2002) van Simon Wells is (boeken)geweld nooit ver weg.

De bibliothecarissen in *Caesar and Cleopatra* (1945) van Gabriel Pascal, *Lorenzo's oil* (1992) van George Miller,

Desk set (1957) van Walter Lang, *Goodbye, Columbus* (1969) van Larry Peerce (naar een boek van Philip Roth), *The Shawshank Redemption* (1994) van Frank Darabont (gebaseerd op een kortverhaal van Stephen King) en *Matilda* (1996) van Danny DeVito (naar het boek van Roald Dahl) zijn wel professioneel onderlegde personen. In *Caesar and Cleopatra* bijvoorbeeld wordt de belangrijke rol van de bibliothecarissen belicht in de roemruchte bibliotheek van Alexandrië. In *Desk set* is de bibliothecaresse een informatie-deskundige. In *Matilda* zegt de oude bibliothecaresse tegen de jonge Matilda dat ze alles uit de bibliotheek mag lezen, waarna Matilda zich te goed doet en met haar karretje vol boeken over straat loopt. (...)

De filmfragmenten in *The Hollywood Librarian* worden afgewisseld met tientallen interviews waarin bibliothecarissen hun beroep als het mooiste van de wereld beschouwen. De meesten hebben dan ook al een lange staat van dienst. Die interviews zijn veelal aanstekelijk en tonen het ware en welgemeende enthousiasme waarmee toegewijde bibliothecarissen behept zijn. Ruth Gilbert bijvoorbeeld was 40 jaar bibliothecaresse in een medische bibliotheek in Colorado, Denver. Ze stelt dat ziekenhuisbibliothecarissen deel uitmaken van een team dat bezig is met de zorg voor patiënten en het onderzoek dat geleid wordt door dokters en laboranten. Peg Perry is een regelrechte zus van Kathryn Hepburn. Ze was meer dan 50 jaar bibliothecaresse in Conton, Connecticut. Ze vindt dat je geen bibliothecaresse moet worden als je niet van kinderen houdt. Ruth Larson is Library Director in de Houston Public Library. In gesprekken met vrienden of kennissen moet ze steeds weer benadrukken dat ze niet alleen van boeken houdt maar dat ze ook de leiding heeft over een miljoenenbedrijf met 600 medewerkers, verspreid over 37 locaties en dat ze dus eigenlijk een zakenvrouw is die een bedrijf runt. Chris Ewing heeft zich dan weer gespecialiseerd als digitaal medewerker in de University of Southern California. Hij legt gebruikers uit hoe websites zijn opgebouwd en hoe je aan doeltreffende informatie kunt komen. Jamie LaRue is Library Director in Douglas County, Colorado. In zijn jeugd bleef hij aan de zijlijn staan tijdens honkbalwedstrijden, omdat hij niet goed genoeg was. Zijn leven veranderde toen hij ineens een bibliobus in de gaten kreeg, met een bijzondere blauwe lijn binnenin. Die lijn markeerde het onderscheid tussen jeugd en volwassenen. Als kind probeerde hij telkens weer boeken uit te lenen van boven de blauwe lijn, maar de bibliothecaresse had hem meestal door. Daarop doet hij de uitspraak: "Ik ben bibliothecaris geworden om boven de lijn te kunnen lenen."

Verder stelt Jamie LaRue dat elke stad over een plek moet beschikken waar je aanwezigheid als waardevol wordt beschouwd, waar je behandeld wordt als een waardevol iemand. Die plek moet de bibliotheek zijn. Maria Mena benadrukt als Children's Librarian het belang om kinderen al heel vroeg te confronteren met boeken. Nancy Paradise wou altijd al bibliothecaresse worden, maar kon dat pas na haar vijftigste. Ze vindt het een droomjob omdat ze elke dag wat bijleert.

Die enthousiaste uitspraken steken echter schril af tegen thema's als (boeken)censuur, boekverbranding, de beknotting van de intellectuele vrijheid, de bezuinigingen... die de aandacht voor het openbaar bibliotheekwezen in het algemeen en voor het boek in het bijzonder in hun bestaan bedreigen. Eleonora Schmidt is Library Director in Long Beach. Haar bibliotheek is nog geen 200 vierkante meter groot, is ontoegankelijk voor gehandicapten en heeft geen toiletten. Ze moet steeds weer op zoek naar sponsors om de werking enigszins draaiende te houden. Geld inzamelen voor openbare bibliotheekwerking blijkt in de Verenigde Staten dagelijkse kost. Judy Cooper maakte zich daar oneindig druk over: "Ik kon de gemeenteraad soms wel wurgen", stelt ze in de film. Zij heeft haar ambt intussen opgegeven. Susan Terrell is Library Director van de Tunkhannock Public Library in Pennsylvania. Ook zij is verplicht geld in te zamelen, en dankzij haar overtuigingskracht is de bibliotheek in een nieuwe vestiging ondergebracht. Ze vindt het een enorme uitdaging om met weinig middelen veel te doen, al beklagt ze zich wel over het lage pensioen waar ze recht op zal hebben.

Nog een schrijnend voorbeeld is Salinas Valley. Deze regio in Californië is wereldbekend omdat de Amerikaanse Nobelprijswinnaar Literatuur John Steinbeck (1902-1968) er werd geboren, er enige tijd verbleef en de schitterende omgeving als decor gebruikte voor zijn romans en verhalen. Steinbeck was 5 jaar oud toen in Salinas een Carnegie-bibliotheek geopend werd. Dankzij de vele giften die Andrew Carnegie (1835-1919), een staalmagnaat die een gedeelte van zijn rijkdom aan goede doelen besteedde (zoals het oprichten van openbare bibliotheken), kon Salinas in het begin van de 20ste een openbare bibliotheek oprichten. John Steinbeck was er één van de enthousiaste lezers van. De roman *East of Eden* speelt zich af in Salinas en wijde omgeving. Hij beschrijft er hoe rijkelijk wonen het wel is in Californië, maar tegelijk uit hij kritiek op de sociale structuren die de stad had opgezet. Daarom koos hij de kant van de arbeiders, wat door de gezaghebbers niet in dank werd aanvaard. In de verfilming van *The Grapes of Wrath* (1940) – *De druiven der gramschap* – van John Ford komt een scène voor waarin een bezorgde moeder tegen de bibliothecaresse klaagt omdat haar dochter verplicht werd de vieze Perzisch poëzie van Omar Khayyám te lezen. *De druiven der gramschap* werd dan ook een tijdlang uit de Amerikaanse bibliotheken verbannen en op sommige plaatsen werd het boek zelfs openbaar verbrand. In de loop van de 20ste eeuw groeide de bibliotheek van Salinas uit tot een grote instelling met drie vestigingen (John Steinbeck, Cesar Chavez en El Gabilan). Honderd jaar na de stichtingsdatum (1907) kampt het stadsbestuur met financiële problemen en worden de drie openbare bibliotheken met sluiting bedreigd. Nieuwe giften konden de sluiting in eerste instantie voorkomen, maar de openingstijden werden toch verminderd. Dit alles is schrijnend en onbegrijpelijk als je weet dat het jaarbudget van de Verenigde Staten voor het beheer van de openbare bibliotheken – plusminus 250 miljoen dollar – gelijkstaat met de uitgave van één dag

oorlogvoering in Irak en Afghanistan.

De situatie liep uit de hand en werd zo op de spits gedreven dat de bevolking verplicht werd om te gaan stemmen over welke projecten in de stad wegbezuinigd moesten worden. De ironie van het lot wilde dat de bibliotheek, die bij vorige verkiezingen altijd als stemlokaal was gebruikt, op de dinsdag dat er gestemd moest worden, gesloten was. Wegens eerdere bezuinigingen waren de openingstijden teruggeschoefd en was dinsdag een sluitingsdag. De verkiezing draaide uiteindelijk positief uit voor de bibliotheekwereld. Met 61% van de stemmen werd duidelijk gekozen voor het voortbestaan van de drie vestigingen. Het bijzondere aan dit verhaal is dat ook gevangenen zich hadden ingezet voor het behoud van de bibliotheken. In een bepaalde Amerikaanse gevangenis was iemand op het idee gekomen om de gedetineerden te motiveren voor een leesprogramma en leerproject. Het kwam er vooral op aan de gevangenen te instrueren dat ze er in hun toestand van vrijheidsberoving maar beter het beste van konden maken en dat heeft zijn doel blijkbaar niet gemist.

Ann Seidl focust vooral op de werking van de bibliotheek – specifieke leerprogramma's voor kinderen, de ervaren bibliothecaris in een medische bibliotheek, een cursus alfabetisering binnen de gevangenis muren... – en op het feit dat basiseducatie wordt ondermijnd door een tekort aan financiële middelen. We maken kennis met bibliothecarissen die een (r)evolutie hebben meegemaakt op het vlak van informatie- en communicatietechnologie en we zien jonge bibliothecarissen die er van meet af aan mee omspringen alsof er nooit iets anders is geweest. Grappig is de stelling van Eugenie Prime, de enthousiaste bibliothecaresse uit Trinidad die in de bibliotheek van Hewlett Packard werkt. In de ouderwetse onderwerpscatalogus, met steekkaarten, herkent zij al een oervorm van hyperlinks en zij verkiest – wellicht uit nostalgie – deze vorm van dienstverlening boven een gegoochel met google. Het interview met Eugenie Prime loopt overigens als een rode draad doorheen de film. Enkele van haar uitspraken:

"De bibliothecaris is heel belangrijk voor de maatschappij. Ik zou graag zien dat de bibliothecaris die rol blijft vervullen, als een soort bewaarder van het vuur, het vuur der beschaving, het vuur van democratie en vrijheid."

...

"De bibliotheek betekent voor mij vrijheid. Vrijheid betekent dat je een keuze hebt. Ik kan keuzes maken omdat ik over informatie beschik. De bibliotheek is daarom het levende symbool van vrijheid."

...

"Wij lossen problemen op. We geven niet zomaar informatie. Niet zomaar het probleem, het echte probleem. Mensen moeten definiëren wat ze willen weten. Mensen weten vaak niet wat ze echt willen. Ze stellen een vraag, maar dat is niet de echte vraag. Wij zorgen ervoor dat mensen ons vertellen wat het probleem is en verpakken het antwoord dan op de manier zoals zij dat willen. Daar kan Google niet aan tippen. Echt niet."

...

"Onze identiteit, onze cultuur zit niet alleen in woorden. Het is vaak niet opgeschreven. Het zit in kunstvoorwerpen, in schilderijen en in muziek. Hoe bewaren we dat voor de toekomstige generaties?"

Het mag geen verwondering wekken dat de bibliotheken het eerst protesteerden tegen de verstreckende maatregelen met betrekking tot de privacy en de persoonlijke vrijheid, geformuleerd in de Patriot Act (dd. 26/10/2001) na de gebeurtenissen van 9 september 2001. Ook hier is haar stelling zeer kortdaat:

"In de jaren '50 joeg men op communisten, in de jaren '70 op radicalen en nu dan op potentiële terroristen. Al die heksenjachten zijn zorgelijk. Je hoeft niet te weten wat iemand leest om te weten wat ze gaan doen. Bibliotheken maken zich vooral zorgen om de uitleengegevens. Het gaat niemand wat aan wat ik lees, hoe ik lees of wat ik niet lees. Dat is waar vrijheid om draait."

The Hollywood Librarian is een unieke en charmante mix van filmfragmenten, interviews, markante uitspraken, humor en kritische analyse... met de nadruk op het belang van het ambt van bibliothecaris in deze samenleving. Deze documentaire moet het publiek bewuster maken van de vele aspecten van het beroep, alsook het belang en de complexiteit van een job als bibliothecaris. Voor ons, bibliothecarissen, is de documentaire prent een hart onder de riem omdat Ann Seidl per se wilde afrekenen met het stereotiepe beeld van het ambt van bibliothecaris en daarbij nog eens de culturele noodzaak van de functie accentueert.

...maar worden we niet stilaan Vlaams nationaal erfgoed?"

We weten nu hoe het openbaar bibliotheekwezen er ongeveer aan toe is in de Verenigde Staten, maar hoe staan de zaken er in de Lage Landen voor en meer bepaald in de deelstaat Vlaanderen? Hoe kijkt men in Vlaanderen aan tegen het beroep van bibliothecaris?

Ach, ook in deze contreien circuleren er verhalen die de misvattingen pijnlijk illustreren. Heel wat mensen – vooral bibliotheekbezoekers – geloven nog dat dit de gedroomde job is. Daarmee bedoelen ze dat het toch wel een ongelooflijke luxe is om elke dag op kosten van de belastingbetaler, kranten, tijdschriften, ja, zelfs heel dikke romans te lezen. Dat is zowat het meest gangbare cliché. Dat de functie van hoofdbibliothecaris/directeur-bibliothecaris vandaag de dag nog maar weinig te maken heeft met boeken, cd's, dvd's... stuit op het grootste ongelof. En toch is het zo. Laat mij stellen dat, wie een leuke job in het bibliotheekwezen beoogt, zich beter schuilhoudt in de luwte van het beleid. Alhoewel.

Bibliotheekmedewerkers hebben het geluk om nog eens boek/cd/dvd... in de handen te kunnen houden en na een vraag van een klant een speurtocht in de bibliotheek

te ondernemen naar informatie die de vraagsteller moet bevredigen. Een gebruiker die met een schat aan informatieve gegevens lachend en dankbaar de bibliotheek verlaat, dat moet zowat de grootste voldoening zijn die een bibliotheekmedewerker zich kan indenken. Je kunt de functie ook aantrekkelijk maken en creatief invullen door tentoonstellingen en lezingen te organiseren, keuzelijsten te maken en infostands in te richten rond bepaalde thema's. Maar heel wat bibliotheekmedewerkers vinden dat al lastig en verkiezen de afwachtende houding of de materialen nog maar eens te heretiketteren dan een interessant initiatief te verzinnen. Verder is er geen zak aan die job. Het is tenslotte alle dagen orde scheppen in de chaos die de bezoekers hebben gecreëerd: binnengebrachte materialen terug op hun plaats zetten, vermiste boeken opsporen, materialen afvoeren wegens verouderde informatie of beschadiging, de tijdschriften en kranten op tijd registreren, het interbibliothecair leenverkeer beheren, leveranciers aanmanen om de bestellingen vlotter te laten verlopen, de boekbindadministratie bijhouden, de toevloed van folders deskundig uitstellen en de binnengekomen affiches ophangen en op tijd weer weghalen, de maningsbrieven in de briefomslagen steken en verzenden... en vooral het slechte humeur van de mensen sussen en de negatieve woordenvloed over het zelfuitleensysteem incasseren of negeren. Het is dagelijkse kost dat bibliotheekmedewerkers als schietschijf worden gebruikt om de eigen tekortkoming (bv. boetegeld betalen wegens te laat binnengebrachte materialen) te vergoelijken. Een te betalen bedrag is die dag blijkbaar de factuur te veel en wie op dat moment als bibliotheekmedewerker zijn gezicht vertoont, zal het geweten hebben. De mensen en hun kwade emoties, je kunt er boeken over schrijven.

Bovendien mag je er niet over nadenken waar de uitgeleende materialen in vier weken tijd zoal hebben gelegen: op de salontafel, in de keuken, op het toilet, in de slaapkamer, in de badkamer, in de hobbyruimte, in de zon, in het gras, in het zand, bij de waterkant... en welke microben en bacteriën zich tussen de bladzijden hebben genesteld en welke gevolgen dit zou kunnen hebben voor de gezondheidstoestand van de bibliotheekmedewerker die tenslotte geen witte handschoenen draagt zoals dat bij het hanteren of bekijken van bijzondere boekexemplaren wel het geval is. Ik bespaar je een lyrische beschrijving van de huidziekten die zich kunnen voordoen wanneer schimmels zich gaan ontwikkelen.

Vanuit dat standpunt is de functie van (hoofd)bibliothecaris inderdaad benijdenswaardig. Enerzijds komt hij niet in aanraking met de materialen en blijft hem/haar de confrontatie met de lastige klanten bespaard, anderzijds moet hij meedraaien in een carrousel van planmatige schrifturen, wetgevende schrijfsels en gedochten, collegebeslissingen en gemeenteraadsoverwegingen, het naleven van stringente dienstnota's, het maken van documenten, rapporten en verslagen, het uitschrijven van richtlijnen, aanbevelingen, het aanmaken van bestelaanvragen en het verwerken van de bestelbons en facturen... kortom het doortastend behande-

Vlnr.: *Love Story*, *Ray Brad*, *Breakfast at Tiffany's*.

len, verwerken en verzetten van stapels en riemen papier waarbij het lachen je vergaat, maar waar geen mens nog van opkijkt omdat het nu eenmaal deel uitmaakt van het totaalbegrip dat 'ambtenarij' en 'bezigheidstherapie' heet.

De (hoofd)bibliothecaris is dus een ambtenaar, beter een ambtenaar-manager. Hij wordt niet meer verondersteld boeken te lezen, cd's te beluisteren, films te bekijken... maar de bibliotheek te leiden volgens de regels van het hedendaagse management. Dit houdt in: planmatig denken, beleidsplannen opmaken, statistische gegevens vergelijken en interpreteren, performantiemetingen houden die tot betere bedrijfsprocessen moeten leiden, human resources management ofte het leiden en enthousiasmeren van personeel in de vorm van personeelsvergaderingen, brainstorming, lachcursussen, fitnessmomenten en bewegingstherapieën, koffiepauzes, functioneringsgesprekken, evaluaties, ontspanningssessies, het bijwonen van overlegorganen met collega's in de eigen gemeente, de regio of het land, het organiseren van strategische momenten ter controle van de cultuurbeleidsplannen, het voorkomen van depressies en burn-outs, het tentoonspreiden van sociale vaardigheden in de omgang met oversten en ondergeschikten, het opstarten, begeleiden en implementeren van nieuwe projecten... kortom alles wat maar niet naar een boek ruikt en dat kan samengevat worden onder de gemeenschappelijke noemer "het menselijk tekort bij een teveel aan papier".

Tot wat een functie als bibliothecaris-manager kan leiden, mochten ze eind 2007 in Nederland ervaren. Daar pakte Hans Jansen, directeur Research and Development van de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag uit met het idee om alle boeken die tussen 1800 en 1950 werden gepubliceerd, open te snijden (zeg maar: het boek vernietigen door de rug open te leggen) om op een snelle wijze de inhoud ervan te digitaliseren. Jansen is trots op de collectie van de Koninklijke Bibliotheek, maar is bezorgd dat de boekencollectie in haar bestaan wordt bedreigd door Google. Dat betekent niet dat hij Google iets verwijt, integendeel, hij stelt

vast dat de jongste generatie studenten opgegroeid is met de zoekmachine, wat meebrengt dat een volledig aanbod boeken met menselijke kennis en geestelijk vernuft ongekend zal blijven en niet meer gebruikt zal worden. Vandaar zijn idee om die inhoud niet verloren te laten gaan. Het doel op zich is uiteraard nobel. De uitvoering ervan des duivels. De heer Jansen kun je nog moeilijk als een boekenliefhebber beschouwen. Hij is alleen nog geïnteresseerd in teksten en wil die zo economisch mogelijk scannen en aanleveren. Let wel, Jansen kreeg bijval van enkele collega's-bibliothecarismanagers. Maar gelukkig zijn er ook nog boekenfanaten die de managercultus in de Nederlandse bibliotheekwereld zwaar op de korrel namen. Ze verweten hun collega's een beleid 'in een staat van opperste verdwazing en een gebrek aan kennis en inzicht voor wat betreft de geschiedenis van de boek(druk)kunst'.

Ter verdediging stelt Hans Jansen dat boeken die vandaag niet gedigitaliseerd zijn, strikt gezien niet meer bestaan. Elektronisch ingelezen teksten zijn te allen tijde opvraagbaar, je kunt ze op de meest onmogelijke woorden screenen, je kunt ze downloaden, bewerken (bv. het lettertype vergroten voor lezers met een verminderd zicht)... Jansen is ervan overtuigd dat elektronisch aangeleverde teksten meer gebruikt zullen worden. Toegegeven, de kans tot het ontdekken van vergeten gewaande boeken vergroot, maar of dat effectief zal gebeuren, is zeer de vraag. Er is uiteraard niets op tegen om teksten te digitaliseren, maar moeten waardevolle boeken daarom kapotgesneden worden, omdat dit vandaag de meest aangewezen manier lijkt om het werk snel te laten uitvoeren? Dat is de (waan)idee van een olifant die even langs de porseleinkast passeert. Er moeten zich in de toekomst ongetwijfeld technische mogelijkheden aandienen zodat dergelijke drastische maatregelen niet hoeven. Misschien zal men ooit een boek kunnen scannen zonder het te openen, net zoals dat nu al gebeurt met het menselijk lichaam.

De stellingname van Hans Jansen brengt mij onvermijdelijk op een kruispunt waar twee functies elkaar ontmoeten of dwarsen: manager en bibliothecaris. Tegenwoordig zijn de managers aan de macht. Nuchter bekeken zijn dat lieden die een academische opleiding genoten hebben in van alles en nog wat en het thans als hun taak beschouwen om gelijk welke instelling, een commercieel bedrijf, een openbare instelling of een non-profitbedrijf, op slechts één manier te leiden: de economische. De liefde voor de mensen, de objecten, de goederen, de te promoten producten... zijn daarbij ver te zoeken. Wat telt is opbrengst en rendement. En dat mag gerust ten koste gaan van de geschiedenis.

Voor een goed begrip: de directie van de Koninklijke Bibliotheek heeft het idee van Hans Jansen intussen afgevoerd, nadat fervente boekenliefhebbers in kranten en weekbladen het hele project belachelijk hadden gemaakt en het belang van het fysieke object 'boek' hadden verdedigd. Hans Jansen heeft wel een communicatiefout gemaakt, maar ongetwijfeld zullen wel de mogelijkheden onderzocht worden om dit toch door te drijven. De uitvoering van het project zal dan wellicht aan de openbaarheid worden onttrokken.

In Vlaanderen werden we voorsnog niet geconfronteerd met dergelijke feiten, maar dat wil niet zeggen dat de bibliotheekwereld stilaan doordrongen wordt van stijve heren in maatpak en deftige dames in mantelpak, die het boek, de cd, de dvd, de krant, het tijdschrift... alleen nog zien als het middel om hun cursussen strategisch en human resources management op bot te vieren.

De tijdsgeschiedenis zit ons ook niet echt mee. Het bibliotheekwezen is op zijn retour en bibliothecarissen verzinnen de gekste dingen om hun instelling van openbaar nut aantrekkelijk te houden. Zo gaan er stemmen op om de bibliotheek op vrijdagavond open te houden als plaats waar vrijgezellen met elkaar kunnen afspreken. Bibdaten heet dat. Het idee is niet nieuw, het blijkt in Swansea (Wales) veel succes te hebben. Op vrijdag om 18u zwaaien de deuren van de plaatselijke openbare stadsbibliotheek er open voor daters van alle leeftijden. De bibliotheek is op dat moment ook open voor 'gewone' bezoekers. De daters onderscheiden zich van de 'gewone' gebruikers doordat ze een roze badge dragen. Het project wordt als positief ervaren. Mensen zijn minder geremd. Ze kijken naar een boek, een dvd, een krant, een tijdschrift... en communiceren met gelijkgestemden. Een andere mogelijkheid is dat bibliotheken mensen uitlenen. De menselijke boeken staan klaar om over verschillende onderwerpen te praten. De wandelende boekwerken zijn beschikbaar voor gesprekken van een halfuur. Die voeren ze binnen de muren van de 'levende bibliotheek'. Voor boetes hoeven leners niet bang te zijn, de levende boeken mag je niet mee naar huis nemen. Maar je weet nooit waartoe het kan leiden...

Hoelang zullen er nog openbare bibliotheken in Vlaanderen als zelfstandige instelling actief zijn? Bibliotheken, ontstaan

als middel om een breed publiek toegang te verschaffen tot kennis, ontwikkeling en literaire ontspanning, zijn geëvolueerd tot doel op zich. De bibliothecaris is manager geworden.

Hoelang zal de structuur van het openbaar bibliotheekwezen in Vlaanderen nog standhouden? Tweeëntwintig jaar nadat het decreet op het Nederlandstalige openbare bibliotheekwerk in Vlaanderen werd goedgekeurd (juni 1978), waarin onder andere een piramidale structuur werd voorzien, werd de top ervan eindelijk opgericht. Van bij de aanvang, in 2000, ging het steunpunt Vlaams Centrum voor Openbare Bibliotheken (VCOB) als een komeet van start. Vandaag, nog geen tien jaar later, is het samengesmolten met het steunpunt Cultuur Lokaal en huist het onder één dak samen met FARO, het nieuw Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed. Dat leidt zonder twijfel tot andere vooruitzichten. Zal het ambt van bibliothecaris met de jaren niet aan prestige inboeten? Wij, de bewaarders van het vuur, het vuur van de democratie en de vrijheid, riskeren om mettertijd dinosaurussen te worden in een hertkend Vlaams cultureel landschap. Wij worden eerbiedwaardig Vlaams nationaal erfgoed!

Kunst en cultuur moeten in de eerste plaats emotioneel raken. Ontroeren, verbazen, doen lachen, doen huilen, doen nadenken. Kunst en cultuur zijn eerder een zaak van het hoofd en het hart dan van een koel en afstandelijk economisch beleid.

Als we de fakkel nog brandend willen houden, zullen we ons moeten bezinnen over onze plaats en taak in deze snel veranderende maatschappij.

Bibliografie

- Devos, Franky, Asselman, Evert en Mast, Gitte, xS: over kinderen, cultuur & communicatie. - Brussel: CultuurNet Vlaanderen, 2007.
- Info: mededelingenblad van de Vlaamse Vereniging voor Bibliotheek-, Archief- en Documentatiewezen, 34 (juni 2008) 6.
- Oosterbaan, Warna, Dit boek moet kapot. - Leiden: antiquariaat Burgersdijk & Niermans, 2008.
- Oosterbaan, Warna, Vernietig het boek om het te redden, in: NRC Handelsblad, (22 november 2007).

Wie meer wil weten over bibliothecarissen in de film, tikt in Google 'Librarians in the movies' in en en komt dan onder andere op de website <http://emp.byui.edu/RAISHM/films/introduction.html>. Een haast onuitputtelijke bron.

Een reactie uit UGent Een oeverloze documentaire, die een kleffe smaak achterlaat...

Toen VBAD de film *The Hollywood Librarian* aankondigde, waren we er als de kippen bij om hem te bekijken. Een film die ons de evolutie zou laten zien van de bibliotheek in de Amerikaanse film, het klonk wel leuk! Was er een evolutie of wordt het beroep nog steeds klassiek afgebeeld, de bibliothecaresse met de bril en het knotje die hard SSSHHH als de stilte niet wordt gerespecteerd? Zouden we een paar pareltjes van de oude zwart-witfilm te zien krijgen? Welke beroemde filmsterren, à la Katherine Hepburn, hadden deze rol op zich genomen en op een denderende manier vertolkt?

Niets was minder waar. Wat we te zien kregen, was geen ontspannende, entertainende film, maar een oeverloze, uitgerekte 'documentaire' over de bibliothecaris-held die in het gemene Amerika alles in het werk stelt om de bibliotheek aan de gang te houden, heldendicht op het librarianship inclusief. Hoe de bibliothecaris allerlei bingo-avonden, rommelmarkten en aanverwante moet organiseren om het aankoopbudget aan te vullen, hoe sponsors gezocht moeten worden om de bouw van een nieuwe bibliotheek te bekostigen, etc. De misleidende titel als teaser (iets wat Anna S. zelf toegaf, dat het om een publiekstrekker ging) verstopte een politiek-nationalistische en zeer ideologisch getinte documentaire over het Amerikaanse vrijheidsideaal: boekenwijsheid werd gelijkgesteld met absolute vrijheid, met Lady Liberty en haar fakkels op de achtergrond. Niet alleen was de overgang tussen de Hollywood-fragmentjes en het documentaire gedeelte erg abrupt, de inhoud ging niet om een weerlegging maar precies een bevestiging van het oude Hollywood-cliché, en bevatte daarnaast nog veel extra 'extracurriculaire' uitstapjes naar andere clichés in verband met Amerika, sociale normen (bv. de scène met gedetineerden die werden gered door het verlichte boeken lezen), vrijheid, idealen en vrouwen (als kinderopvoedsters of vrijwilligsters).

In tegenstelling tot Michael Moore, die bewust sensatie opzoekt en er zich niet voor schaamt, probeert Anna Seidl deze ideologische documentaire te serveren als een lichtvoetige retro-documentaire. Niet dus.

Ook ging de film zo goed als voorbij aan wetenschappelijke bibliotheken en de internetrevolutie, maar hing liever een stereotiep beeld op van vrouwen die de bibliotheek als kinderdagverblijf runden, in truttige boekenclubs zaten of het als vrijwilligerswerk (vanuit een soort jaren-vijftig huisvrouw-syndroom) beschouwden. De film was dus deels seksistisch en vooral erg onrealistisch: internet en technologie - de toekomst van bibliotheken - werden zowaar 'overgeslagen' in de beschouwing.

Woordenschat en taal waren zeer tranentrekkerig (*the soul of information...*), vooral als het ging om de Salinas bibliotheek. Hoe spijtig deze bijna-sluiting ook was, bibliotheken, net als vrouwen, hebben er geen baat bij nog verder als slachtoffers te worden voorgesteld van een ongevoelige patriarchale maatschappij...

Bibliothecarissen weten dat hun beroep niet zomaar vanzelf komt, om een documentaire te maken heb je ook kennis en aanleg en oog nodig. Anders laat je het best aan iemand anders over en dat had ook Seidl beter gedaan: de inhoud aanreiken en een goede en boeiende en voor zichzelf kritische regisseur het verhaal filmisch laten vertellen!

Deze film heeft een kleffe smaak achtergelaten.

*Inge Van Nieuwerburgh, Karen Van Godtsenhoven,
Sylvia Van Peteghem
Universiteitsbibliotheek Gent*

Meer reacties over deze film

<http://marklindner.info/blog/2007/10/03/the-hollywood-librarian/>

<http://freerangelibrarian.com/2007/06/26/the-hollywood-librarian-constructive-suggestions/#more-1250>

<http://www.libraryjournal.com/blog/1010000101/post/1060011106.html>